

Κωστής Κοκκινόφτας

Κέντρο Μελετῶν Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου

**Η ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ (1923-1938) ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΝΕΚΤΑΡΙΟ**

Μία ἀπὸ τὶς πρῶτες μαρτυρίες γιὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἦθος τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου¹ προέρχεται ἀπὸ τὸν πολυγραφότατο ἐκκλησιαστικὸ συγγραφέα, μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν (1923-1938), καθηγητὴ στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας (1914-1923) καὶ μέλος τῆς νεοσύστατης Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (1926-1938), Χρυσόστομο Παπαδόπουλο². Ἀμφότεροι κατάγονταν ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη, ὁ μὲν Ἅγιος Νεκτᾶριος (1846-1920) ἀπὸ τὴ Σηλυβρία, ὁ δὲ Παπαδόπουλος (1868-1938) ἀπὸ τὴ Μάδυτο. Καὶ οἱ δύο φοίτησαν στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, ὁ μὲν πρῶτος ἀπὸ τὸ 1881 μέχρι τὸ 1885, ὅποτε καὶ ἀποφοίτησε, ὁ δὲ δεύτερος ἀπὸ τὸ 1889 μέχρι τὸ 1891, πού ἀναχώρησε γιὰ τὴ Ρωσία γιὰ εὐρύτερες σπουδὲς στὶς Θεολογικὲς Ἀκαδημίες τοῦ Κιέβου καὶ τῆς Ἁγίας Πετρούπολης (1891-1895). Ἐπίσης, καὶ οἱ δύο διετέλεσαν γιὰ κάποιο χρονικὸ διάστημα κληρικοὶ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, ὁ μὲν Ἅγιος Νεκτᾶριος ἀρχικὰ ὡς Ἱεροδιάκονος (1885-1886), καὶ ἀκολούθως ὡς Ἀρχιμανδρίτης (1886) καὶ

---

1. Ἀπὸ τὸν μεγάλου ἀριθμὸ βιβλίων, πού ἔχουν γραφεῖ γιὰ τὸν Ἅγιο Νεκτᾶριο, ἀναφέρονται ἐνδεικτικὰ αὐτὰ τῶν Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος Κεφαλαῆς, Μητροπολίτης Πενταπόλεως (1846-1920)*, Ἀθῆναι 1955· Σ. Δημητρακόπουλου, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Πενταπόλεως. Ἡ πρώτη ἁγία Μορφὴ τῶν καιρῶν μας. Ἱστορικὴ Βιογραφία βασισμένη σὲ αὐθεντικὲς πηγές*, Ἀθήνα 2000· Κλ. Στρογγύλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Κεφαλαῆς, Μητροπολίτης Πενταπόλεως. Ἱστορικὴ Μελέτη ἐπὶ τῇ βάσει ἀνέκδοτων ἀρχεδιακῶν πηγῶν*, τ. Α' - Β', Ἀθήνα 2019.

2. Γιὰ τὸν Χρ. Παπαδόπουλο βλ. Δ. Μπαλάνου, «Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος», *Θεολογία* 16 (1938) 379-392· Γρ. Παπαμιχαήλ, «Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος», *Νέα Ἔστια* 24 (1938) 1571-1572 [= *Θεολογία* 16 (1938) 398-401]· Χρ. Νεαμονιτάκη, *Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος (1868-1938)*, Ἀθῆναι 1969.

Μητροπολίτης Πενταπόλεως (1889), επιφορτισμένος με τὰ καθήκοντα τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἐπιτρόπου στὸ Κάιρο (1886-1890) καὶ με ἔδρα τὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὁ δὲ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ὡς Ἀρχιμανδρίτης στὸν ναὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ προϊστάμενος τῶν ἑλληνικῶν ναῶν τῆς πόλης (1909-1911), τὴν περίοδο πού ἐγκατέλειψε τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ πρὶν νὰ ἐγκατασταθεῖ ὀριστικὰ στὴν Ἀθήνα. Ἀκόμη, ἀμφότεροι ὑπηρέτησαν ὡς διευθυντὲς στὴ Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή, ὁ μὲν Ἅγιος Νεκτάριος ἀπὸ τὸ 1894 ἕως τὸ 1908³, ὁ δὲ Παπαδόπουλος ἀπὸ τὸ 1911 ἕως τὸ 1923⁴. Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο ὅτι ὁ τελευταῖος, στὸ βιβλίο του γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Σχολῆς, πού ἐξέδωσε τὸ 1919, ἀναφέρεται στὰ πολλὰ λειτουργικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπιζε παλαιότερα, καὶ προσθέτει ὅτι, ὅταν ἀνέλαβε ὁ Ἅγιος τὴ διεύθυνσή της, μετὰ τὸ κῦρος καὶ τὴν ὄλη

---

3. Γιὰ τὴν περίοδο τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ὅταν διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, βλ. Κλ. Στρογγύλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως καὶ ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή (1894-1908). Ἡ ἐσωσχολικὴ καὶ ἐξωσχολικὴ δράση ἐπὶ τῆ βάσει ἀνέκδοτων ἀρχειακῶν πηγῶν*, Ἀθήνα 2008.

4. Γ. Κονιδάρη, «Ὁ Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος, ὡς διευθυντὴς καὶ ἀναδιοργανωτὴς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς (1911-1923)», *Ἐπετηρὶς Ἐνώσεως Ἀποφοίτων Ριζαρείου Σχολῆς* 1 (1949) 84-108. Ἴσως σημειωθεῖ ὅτι, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1908 καὶ 1911, διευθυντὴς τῆς Σχολῆς διετέλεσε ὁ καθηγητὴς τῆς Ἑρμηνείας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης Νικόλαος Παπαγιαννόπουλος, ὁ ὁποῖος διαδέχθηκε τὸν Ἅγιο Νεκτάριο καὶ παρέδωσε τὴ διεύθυνσή της στὸν Χρυσόστομο Παπαδόπουλο. Βλ. Ν. Καρυτσιώτη, «Ἡ Ριζάρειος Σχολή 1919-1969», *Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Πανηγυρικὸς Τόμος ἐπὶ τῆ 125ετηρίδι 1844-1969*, Ἀθήνα 1969, σ. 53.

προσωπικότητά του, συνέβαλε τὰ μέγιστα στὴν ἀποκατάσταση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τῆς χαρακτῆρα καὶ στὴν πνευματικὴ τῆς ἀνέλιξη⁵.

Ὁ φιλομαθὴς Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, συγγραφέας ὁ ἴδιος πέραν τῶν πεντακοσίων βιβλίων καὶ μελετῶν γιὰ ποικίλα ζητήματα θεολογικῆς ἐπιστήμης καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας⁶, γνώριζε καὶ ἐκτιμοῦσε βαθύτατα τὸν Ἅγιο Νεκτάριο. Θαύμαζε ἀκόμη τὸ συγγραφικὸ του ἔργο, ποὺ ἀφοροῦσε ἓνα εὐρὺ φάσμα θεμάτων, ὅπως ἱστορικά, ποιμαντικά, δογματικά, ὑμνολογικά καὶ ἄλλα, καὶ ἐκτιμοῦσε τὴν προσπάθειά του νὰ συμβάλει στὴ διάδοση τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου. Μελετοῦσε δὲ τὰ βιβλία, ποὺ ὁ Ἅγιος ἐξέδιδε κατὰ καιροῦς, καὶ παρουσίασε ὀρισμένα ἀπὸ αὐτὰ στὸ περιοδικὸ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», μὲ τὸ ὁποῖο συνεργαζόταν, ὥστε νὰ γνωστοποιήσει εὐρύτερα τὸ περιεχόμενό τους.

Γιὰ παράδειγμα, ὅταν ὁ Ἅγιος ἐξέδωσε τὸ βιβλίον «Ἱερατικὸν Ἐγκόλπιον» (Ἀθήνα 1907), ὁ Παπαδόπουλος ἔγραψε ἐγκωμιαστικὴ βιβλιοκρισία, ὅπου ἐπαινοῦσε τὴ συγγραφικὴ του προσφορὰ καὶ τόνιζε, ὅτι μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ προσέφερε ἓνα ιδιαίτερα χρήσιμο ἐφόδιο γιὰ

---

5. «Ἄλλ' εὐτυχῶς, παρὰ τὰς διακυμάνσεις ταύτας, ἡ Ριζάρειος Σχολή, διὰ τοῦ Διευθυντοῦ Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου, ἔνεκα τοῦ κύρους αὐτοῦ ὡς Ἱεράρχου, ἐπανεῦρε τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς γαλήνην καὶ διὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ αὐτῆς διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἐχώρησε πρὸς τὰ πρόσω, μετὰ τῆς συνήθους αὐτῆ μεγάλης πνευματικῆς ἐπιδόσεως. Ὁ Διευθυντὴς ἀποκατέστησε τελείως τὸν ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς τῆς Σχολῆς». Βλ. Χρ. Παπαδοπούλου, *Ἱστορία τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς ἐπὶ τῆ ἑβδομηκονταπενταετηρίδι αὐτῆς*, Ἀθῆναι 1919, σ. 162. Τοῦ ἰδίου, «Ἱστορία τῆς Σχολῆς», *Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Πανηγυρικὸς Τόμος ἐπὶ τῆ 125ετηρίδι 1844-1969*, σ. 43.

6. Γιὰ τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Χρ. Παπαδόπουλου καὶ τὴ σπουδαιότητά του βλ. Ἀθ. Καραθανάση, «Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ὁ Μαδύτιος - Τὸ ἔργο του», *Θεολογία* 81 (2010) 293-297.

τοὺς κληρικούς, πὸ θὰ συνέβαλλε στὸν ἐμπλουτισμὸ τῶν γνώσεών τους καὶ στὴν πρακτικότερη ἐπιτέλεση τῶν καθηκόντων τους⁷.

Παρόμοια ἐγκωμιαστικὴ βιβλιοκρισία δημοσίευσε καὶ μερικὰ χρόνια ἀργότερα γιὰ ἀμφότερους τοὺς τόμους τοῦ σπουδαίου ἔργου τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου «Περὶ τῶν αἰτιῶν τοῦ Σχίσματος» (τ. Α΄-Β΄, Ἀθήνα 1911-1912). Σὲ αὐτὴν ἐπαινοῦσε καὶ πάλι τὸν Ἅγιο γιὰ τὸν ἱεραποστολικὸ του ζῆλο νὰ ἐνημερώσει κάθε ἐνδιαφερόμενο γιὰ ἓνα ἱστορικὸ γεγονός, ὅπως αὐτὸ τοῦ σχίσματος, πὸ καθόρισε μὲ τις παρενέργειές του τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας.

---

7. «Ἀκάματος συγγραφεὺς ὠφελίμων βιβλίων ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πενταπόλεως κ. Νεκτᾶριος διὰ τῆς πραγματείας αὐτοῦ ταύτης παρέχει χρήσιμον ἐφόδιον εἰς τὸν κλῆρον πρὸς πλουτισμὸν τῶν γνώσεων αὐτοῦ...». Βλ. Χρ. Παπαδοπούλου, «Νεκταρίου Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Ἱερατικὸν Ἐγκόλπιον, Ἀθῆναι 1907, σ. 111», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* 2 (1908) 600. Ἐπίσης βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος Κεφαλαῖς*, σσ. 75-76· Κλ. Στρογγύλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Κεφαλαῖς*, τ. Α΄, σ. 544.

Προσέθετε ακόμη, ότι τὰ γραφόμενα τοῦ Ἁγίου προέρχονταν ἀπὸ συγγραφέα, ὁ ὁποῖος ἔγραφε μὲ εὐσεβὲς φρόνημα καὶ ὀρθοτομοῦσε τὸν λόγο τῆς ἀλήθειας⁸.

Ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἔγραψε βιβλιοκρισίες γιὰ ἀκόμη μερικὰ ἔργα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ὅπως γιὰ τὴν «Ἱστορική μελέτη περὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ» (Ἀθήνα 1914), μὲ τὴν ὁποία ὁ Ἅγιος ἀνασκεύαζε τὴν ἐσφαλμένη γνώμη πολλῶν πιστῶν γιὰ τὶς ἐμφανίσεις τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τὴν τιμητικὴ προσκύνησή του, ὡς Τιμίου Ξύλου. Τὴ διαφωτιστικὴ αὐτὴ ἐργασία ἐπαίνεσε καὶ πάλι ὁ Παπαδόπουλος, ἰδιαίτερα γιὰ τὴ συμβολή

---

8. «Κατὰ λόγον δικαιοτάτον ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἄξιος ἐπαίνου καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ, ἐν ἧ ἔκδηλοῦται γνώριμος τοῖς ἀναγνώσταις τῶν πολλῶν πονημάτων αὐτοῦ ζῆλος ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀληθείας, ζῆλος κατ' ἐπίγνωσιν, περικοσμούμενος ὑπὸ φρονήματος εὐσεβοῦς, ὀρθοτομοῦντος τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Ὁφελιμώτατον ἐκ πλείστων ἐπόψεων τὸ πόνημα αὐτοῦ...». Βλ. Χρ. Παπαδοπούλου, «Νεκταρίου Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Μελέτη ἱστορικὴ περὶ τῶν αἰτιῶν τοῦ σχίσματος, τόμος Α', Ἀθήναι 1911, σ. 301», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* 9 (1912) 66-67 (γιὰ τὸν πρῶτο τόμο). «Ὁ Σεβασμιώτατος συγγραφεὺς, μετὰ σπανίας φιλοπονίας καὶ ἀκαμάτου ζήλου, μελετήσας τὸ ζήτημα τῆς διαστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, συνεκέντρωσεν αὐτὰς τὰς πηγὰς καὶ τὰ κείμενα ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ...». Βλ. Χρ. Παπαδοπούλου, «Νεκταρίου Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Μελέτη ἱστορικὴ περὶ τῶν αἰτιῶν τοῦ σχίσματος, περὶ τῶν λόγων τῆς διαιωνίσεως αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ δυνατοῦ ἢ ἀδυνάτου τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς, τόμος Α', ἐν Ἀθήναις 1911, τ. Β', ἐν Ἀθήναις 1912», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* 15 (1916) 386-387 (γιὰ τὸν δεῦτερο τόμο). Ἐπίσης, γιὰ ἀμφότερες τὶς βιβλιοκρισίες, βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος Κεφαλαῖς*, σ. 76· Κλ. Στρογγύλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Πενταπόλεως καὶ ἡ Αἴγινα*, Νέα Ὑόρκη 2003, σσ. 72-74· Τοῦ ἰδίου, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Κεφαλαῖς*, τ. Β', σσ. 209-210.

της στην αποκατάσταση της αλήθειας γύρω από ένα σπουδαίο σύμβολο της Έκκλησίας, για το οποίο είχε δημιουργηθεί ανά τους αιώνες ένα πλήθος δοξασιών⁹.

Επίσης, παρουσίασε το έργο του Αγίου «Μελέται περί τῶν Θείων Μυστηρίων» (Αθήνα 1915) και για άλλη μιὰ φορά ἐπαίνεσε τὴν προσπάθειά του νὰ συμβάλει στὴν ἐνημέρωση γύρω ἀπὸ διάφορες σημαντικὲς πτυχὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Σημείωνε ἀκόμη, ὅτι ὁ Ἅγιος εἶχε μελετήσει συστηματικὰ τὴν Ὁρθόδοξη διδασκαλία καὶ τὴν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ προσέφερε στοὺς πιστοὺς ἕνα ἐξαιρετο βιβλίο, στὸ ὁποῖο, ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, ἀναιροῦσε καὶ τὶς πλανεμένες ἀπόψεις τῶν ἑτεροδόξων Χριστιανῶν¹⁰.

Ὅπως διαπιστώνεται ἀπὸ τὴ σωζόμενη ἀλληλογραφία τους, ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος διατηροῦσε ἐπαφὲς μὲ τὸν Ἅγιο Νεκτάριο μέχρι τὴν κοίμησή του, καὶ τὸν σεβόταν γιὰ τὸ ἦθος καὶ τὴν ὀσιακὴ του βιοτή. Γιὰ παράδειγμα, ὅταν θὰ ἐορτάζονταν, στὶς 19 Μαΐου 1919, τὰ ἑβδομηνταπεντάχρονα τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ὁ Παπαδόπουλος, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσε τότε ὡς σχολάρχης, ἀνήγγειλε τὰ σχετικὰ στὸν Ἅγιο μὲ ἐπιστολή, ἡμερομηνίας 9 Μαΐου 1919, καὶ τὸν κάλεσε νὰ συμμετάσχει στὸν ἐπικείμενο ἐορτασμό. Τὸν παρακαλοῦσε δέ, στὴν περίπτωση ποὺ αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν δυνατόν, νὰ ἀναπέμψει σχετικὴ δέηση καὶ νὰ

---

9. «Τὴν παροῦσαν μελέτην κατήρτισεν ὁ φιλοπονώτατος συγγραφεὺς... πρὸς ἀνασκευὴν τῶν ἐσφαλμένων γνωμῶν καὶ δοξασιῶν ἀνθρώπων πεπλανημένων, ἐχόντων φρόνημα καὶ ἄγνοιαν τελείαν τῆς ἱστορικῆς ἐμφανίσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ...». Βλ. Χρ. Παπαδοπούλου, «Νεκταρίου Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Ἱστορικὴ μελέτη περὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἐν Ἀθήναις 1914», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* 15 (1916) 386. Ἐπίσης βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτάριος Κεφαλαῶς*, σ. 77· Κλ. Στρογγύλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως καὶ ἡ Αἴγινα*, σσ. 75-76· Τοῦ ἰδίου, *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος Κεφαλαῶς*, τ. Β', σ. 211.

10. «Καλλίστη καὶ ἐμπεριστατωμένη πραγματεία περὶ τῶν Μυστηρίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκτιθεμένης λεπτομερῶς τῆς διδασκαλίας αὐτῆς καὶ ἀναιρουμένων τῶν εἰς τὰ Μυστήρια ἀναφερομένων ἑτεροδοξιῶν καὶ κακοδοξιῶν. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς Ὁρθοδόξου διδασκαλίας προάγει ὁ συγγραφεὺς πάσας τὰς μαρτυρίας ἐκ τε τῆς Ἁγίας Γραφῆς...». Βλ. Χρ. Παπαδοπούλου, «Νεκταρίου Μητροπολίτου Πενταπόλεως, Μελέται περὶ τῶν Θείων Μυστηρίων», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος* 15 (1916) 256. Ἐπίσης βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτάριος Κεφαλαῶς*, σ. 77· Κλ. Στρογγύλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος Πενταπόλεως καὶ ἡ Αἴγινα*, σσ. 76-77· Τοῦ ἰδίου, *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος Κεφαλαῶς*, τ. Β', σ. 212.

εὐλογήσει τὴ Σχολή. Ὁ Ἅγιος ἀπάντησε μερικὲς ἡμέρες ἀργότερα, στὶς 19 τοῦ ἴδιου μηνός, εὐχαριστώντας γιὰ τὴν πρόσκληση καὶ εὐχόμενος ὑπὲρ τῆς Σχολῆς καὶ τῶν στόχων της, ἐπεξηγώντας τὴν ἀδυναμία του νὰ παραστεῖ, λόγω προβλημάτων ὑγείας¹¹. Ἀπέστειλε, ὅμως, τὴ μελέτη «Περὶ Ἐκκλησίας», ἡ ὁποία δημοσιεύτηκε στὸν πανηγυρικὸ τόμο, ποὺ ἐξέδωσε ὁ καθηγητικὸς σύλλογος τῆς Σχολῆς, ἕνα χρόνο ἀργότερα¹².

Ὁ μεγάλος σεβασμὸς, ποὺ εἶχε ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν γιὰ τὸν Ἅγιο Νεκτάριο, συνέτεινε, ὥστε νὰ δοθεῖ τέρμα καὶ στὴν ἐκκρεμότητα τῆς ἀναγνώρισης τῆς γυναικείας Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν ὁποία εἶχε ἰδρύσει ὁ Ἅγιος, τὸ 1904, μὲ τὴν ἔγκριση τοῦ τότε Μητροπολίτη Ἀθηνῶν (1902-1917, 1920-1922) Θεόκλητου, καὶ ὅπου ἐγκαταβίωσε τέσσερα χρόνια ἀργότερα¹³. Ὁ Ἅγιος εἶχε προβεῖ σὲ σειρὰ ἐνεργειῶν, ὥστε νὰ ἀναγνωριστεῖ ἡ Μονὴ καὶ νὰ περιβληθεῖ μὲ τὴν ἀπαραίτητη νομικὴ ὑπόσταση, ποὺ θὰ τῆς ἐπέτρεπε νὰ λειτουργεῖ ἀπρόσκοπτα. Ἀπέστειλε γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ σχετικὲς ἐπιστολὲς στὸν Μητροπολίτη Θεόκλητο, στὶς 7 Αὐγούστου 1913 καὶ στὶς 20 Ἰουνίου 1914, στὶς ὁποῖες ἐξέθετε τὸ ὅλο ζήτημα. Ὡστόσο ὁ τελευταῖος, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχε ἐγκρίνει ἀρχικὰ τὴν ἴδρυση τῆς Μονῆς, ἀρνήθηκε νὰ τὴν ἀναγνωρίσει. Ὁ Ἅγιος ἐπανῆλθε στὸ ζήτημα, ὅταν

---

11. Οἱ ἀνωτέρω ἐπιστολὲς παρατίθενται ἀπὸ τὸν Κλ. Στρογγύλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος Κεφαλαῖς*, τ. Α', σσ. 500-501, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι πρωτοδημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸν Τ. Ματθαϊάκη, «Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν πρὸς τὸν Νεκτάριον Κεφαλαῖ (Δύο ἀνέκδοτοι αὐτῶν ἐπιστολαί)», *Παῦλος* (Κυπαρισία), (Νοέμβριος 1956) 48-50. Παρατίθενται ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ν. Ζιόμπολα, *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος, ὁ κορυφαῖος καὶ λαοφιλὴς τῶν καιρῶν μας*, Ἀθήνα 2009, σσ. 166-167.

12. Μητροπολίτου Πενταπόλεως Νεκταρίου, «Περὶ Ἐκκλησίας», *Ἑβδομηκονταπενταετηρίς τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς (1844-1919). Πανηγυρικὸς Τόμος, ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου τῆς Σχολῆς ἐπὶ τῇ ἑβδομηκονταπενταετηρίδι αὐτῆς*, Ἀθῆναι 1920, σσ. 334-349.

13. Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς ἴδρυσης τῆς Μονῆς αὐτῆς καὶ τὴ μετέπειτα πορεία της βλ. Εἰρήνης Μοναχῆς, «Ἡ ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος (Ἁγίου Νεκταρίου) Αἰγίνης καὶ ἡ ἀποστολὴ της σήμερον», *Ὁ Γυναικεῖος Μοναχισμὸς καὶ ὁ Ἅγιος Νεκτάριος. Πρακτικὰ Διορθοδόξου Μοναστικοῦ Συνεδρίου ἐπὶ τῇ Ἑκατονπεντηκονταετηρίδι (1846-1996) ἀπὸ τῆς Γεννήσεως τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου (Αἶγινα, 9-11 Σεπτεμβρίου 1996)*, Ἀθῆναι 1998, σσ. 193-203.

έκθρονίστηκε ο Θεόκλητος, με νέα επιστολή, ημερομηνίας 2 Μαρτίου 1918, προς την Ίερά Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία, ὡστόσο, δὲν ἔτυχε ἀπάντησης¹⁴.

Ὁ Παπαδόπουλος, γνωρίζοντας τὴν ἐκκρεμότητα αὐτή, ἓνα χρόνο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄνοδό του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο, προέβη στὶς ἀπαραίτητες ἐνέργειες καὶ ἐνημέρωσε τὴν Ἀδελφότητα με ἐπιστολή, στὶς 15 Μαΐου 1924, ὅτι με βάση κυβερνητικὸ διάταγμα, ποὺ ἐκδόθηκε τὴν 31η Μαρτίου, ἡ Μονὴ εἶχε ἀναγνωριστεῖ ὡς μία ἀπὸ τὶς ἐν ἐνεργείᾳ Μονές τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπαγόμενη στὴ διοίκησή της καὶ στοὺς ἰσχύοντες νόμους καὶ κανόνες. Ἐξὶ χρόνια ἀργότερα, προφανῶς ἐξαιτίας τῆς ἐκφρασμένης γνώμης τοῦ ἰδρυτῆ καὶ κτήτορά της, ἡ Μονὴ ἀναγνωρίστηκε με νέο διάταγμα, ἡμερομηνίας 6 Ἰουλίου 1930, ὡς ἰδιωτικὴ καὶ κατὰ συνέπεια ἀδέσμευτη ἀπὸ σχετικὴ διάταξη τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ποὺ προνοοῦσε, σὲ εἰδικὲς περιπτώσεις, ἀκόμη καὶ τὴ συγχώνευσή της με ἄλλες Μονές. Συντάχθηκε τότε Κανονισμὸς λειτουργίας, τὸν ὁποῖο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἐπέκυρωσε με ἔγγραφό του, ἡμερομηνίας 25 Ἰουλίου 1931. Εἶναι ἀξιοσημεῖο ὅτι, ἀπευθυνόμενος ὁ Παπαδόπουλος στὸ ἔγγραφο αὐτὸ πρὸς τὶς Μοναχὲς τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἀναφέρθηκε καὶ στὶς μεγάλες πικρίες «τοῦ ἀειμνήστου κτήτορος τῆς Μονῆς» ἀπὸ τὴ στάση, ποὺ εἶχαν τηρήσει οἱ προηγούμενες Ἐκκλησιαστικὲς Ἀρχὲς στὸ ζήτημα τῆς ἀναγνώρισης τῆς Μονῆς, ἐννοώντας, προφανῶς, αὐτὴν τοῦ πρώην Μητροπολίτη Ἀθηνῶν Θεόκλητου¹⁵.

Ἐπρόκειτο γιὰ μία ἐνέργεια, ποὺ συνέτεινε στὴν παραπέρα πορεία καὶ ἀνάπτυξη τῆς Μονῆς, καὶ ἡ ὁποία εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ καταστεῖ σταδιακὰ πανελλήνιο καὶ πανορθόδοξο προσκύνημα. Ὅπως μαρτυρεῖται σχετικὰ, ὁ Παπαδόπουλος ἐπισκεπτόταν κατὰ καιροὺς τὴ Μονή, ἐνισχύοντας οἰκονομικὰ τὴν Ἀδελφότητα καὶ ἐπιδεικνύοντας ἔμπρακτα τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων της. Οἱ Μοναχὲς ἔτρεφαν μεγάλο σεβασμὸ πρὸς τὸ πρόσωπό του, τὸν ὁποῖο ἐξέφρασαν με ἐπιστολὴ συμπαράστασης, ποὺ τοῦ ἀπέστειλαν, ὅταν

---

14. Οἱ ἀνωτέρω ἐπιστολὲς δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸν Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος Κεφαλαῖς*, σσ. 266-268, 278.

15. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Χρ. Παπαδόπουλου, ἡμερομηνίας 15 Μαΐου 1924, τὸ διάταγμα τῆς 6ης Ἰουλίου 1930 καὶ τὸ ἔγγραφο τῆς 25ης Ἰουλίου 1931, δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸν Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος Κεφαλαῖς*, σσ. 283-285. Παρατίθενται ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ν. Ζιόμπολα, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος*, σσ. 191-194.

Ένας κουρέας του έπιτέθηκε με ψαλίδι στον ναό του Αγίου Κωνσταντίνου στον Πειραιά, επειδή τον θεώρησε υπεύθυνο για την ημερολογιακή αλλαγή. Ο Παπαδόπουλος ευχαρίστησε για τον λόγο αυτό τις Μοναχές με επιστολή του, ημερομηνίας 4 Ιουνίου 1927¹⁶.

Την ίδια περίοδο ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος δικαίωσε τον Άγιο Νεκτάριο για την ενέργειά του να «χειροτονήσει» τις Μοναχές Έλισάβεν Ροκά και Μαγδαληνή Μουστάκα ως Διακόνισσες στη Μονή της Αγίας Τριάδος. Έπρόκειτο για ένα λεπτό ζήτημα, για το οποίο ο Άγιος είχε κληθεί, με επιστολή, ημερομηνίας 30 Σεπτεμβρίου 1914, σε άπολογία από τον Μητροπολίτη Αθηνών Θεόκλητο. Έκαλείτο δηλαδή να διευκρινίσει σε τί συνίστατο ή διακονία των Μοναζουσών αυτών, οι οποίες έφεραν κοντό στιχάριο, μέχρι λίγο πιο κάτω από τη μέση, όράριο και έπιμάνικα. Ο Άγιος άπάντησε στον Μητροπολίτη Αθηνών, στις 10 Οκτωβρίου του ίδιου έτους, και έδωσε τις πρέπουσες εξηγήσεις, στηριγμένες στη μακραίωνη λειτουργική και μοναστική παράδοση. Όπως σημείωνε, ή περιβολή των Διακονισσών ήταν παρόμοια με αυτή των αναγνωστών των ναών των πόλεων, οι οποίοι έφεραν ιερά άμφια κατά τη διάρκεια της ύπηρεσίας τους. Εξήγησε άκόμη, ότι ήταν ένδεδυμένες με ύπομάνικα, γιατί ύπηρετούσαν έντος του ιεροϋ βήματος, άσχολούμενες με την καθαριότητα των ιερών σκευών και με άλλα σχετικά καθήκοντα. Προσέθετε επίσης, ότι ένα από αυτά, σε περίπτωση άπόλυτης ανάγκης, όπως όταν άπουσίαζε ο ιερέας από τη Μονή, ήταν να μεταφέρουν τη θεία ευχαριστία σε βαριά άσθενούσες Μοναχές. Άς σημειωθεί ότι, μαζί με την επιστολή αυτή, άπεστάλη προς τον Μητροπολίτη Αθηνών και αντίστοιχη από τα μέλη της Άδελφότητας, όπου περιγραφόταν ο τρόπος του βίου τους και εξιστοροϋνταν τα σχετικά με την ίδρυση της Μονής¹⁷.

Ο Παπαδόπουλος, έχοντας ύπόψη τα άνωτέρω, όταν εξέλεγη Αρχιεπίσκοπος Αθηνών, με τη βαθιά έπιστημονική κατάρτιση, που τον διέκρινε, εξέτασε το ζήτημα και βρήκε την ενέργεια του Αγίου να χειροθετήσει Διακόνισσες καθόλα σωστή και θεμελιωμένη στο Κανονικό Δίκαιο της Όρθόδοξης Έκκλησίας. Ο θεσμός αυτός, άλλωστε, είχε

---

16. Για το περιστατικό αυτό και την επιστολή του Χρ. Παπαδόπουλου προς τις Μοναχές βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ο Όσιος Νεκτάριος Κεφαλάς*, σσ. 285-286· Θ. Διονυσιάτου, *Ο Άγιος Νεκτάριος Αϊγίνης ο θαυματουργός*, Αθήναι 32001, σσ. 209-211.

17. Οι τρεις αυτές επιστολές δημοσιεύτηκαν από τον Τ. Ματθαϊάκη, *Ο Όσιος Νεκτάριος Κεφαλάς*, σσ. 269-277.

αναγνωριστεί από τρείς Οικουμενικές Συνόδους, χωρίς να καταργηθεί από μεταγενέστερη, και αποσκοπούσε στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων πρακτικῶν ἀναγκῶν τῶν γυναικείων Μονῶν. Ὁ δὲ Ἅγιος τὸν εἶχε ἐπαναφέρει σὲ ἰσχὺ καὶ τὸν συνέδεσε μὲ τὴν προσπάθεια ἀναβάθμισης τοῦ γυναικείου μοναχισμοῦ, γεγονός τὸ ὁποῖο βρῆκε σύμφωνο τὸν Χρυσόστομο Παπαδόπουλο. Μάλιστα προχώρησε καὶ ὁ ἴδιος, τὴν περίοδο πού ὑπηρετοῦσε στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο, σὲ χειροθεσία Διακονισσῶν, ὅπως τῶν Μοναχῶν Χριστοφόρας, Κυριακῆς, Εὐνίκης, Παρασκευῆς, Εὐφροσύνης, Θεοκτίστης καὶ Χαριτίνης. Οἱ ἀνωτέρω Διακόνισσες, σύμφωνα μὲ ὅσα μαρτυροῦνται, ἔφεραν ὄραριο καὶ εἶχαν τὴν εὐλογία νὰ θυμιατίζουν, καί, στὴν περίπτωση πού δὲν ὑπῆρχε ἱερέας στὴ Μονή, νὰ διαβάζουν τὴν εὐαγγελικὴ περικοπὴ στὶς ἡμερήσιες ἀκολουθίες καὶ νὰ μεταδίδουν τὰ προηγιασμένα Τίμια Δῶρα στὶς ἀσθενοῦσες Μοναχές¹⁸.

Ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὸν βίο του, ὁ Ἅγιος Νεκτάριος ἀπεβίωσε ἀργὰ τὸ βράδυ τῆς 8ης Νοεμβρίου 1920, σὲ ἡλικία ἑβδομήντα τεσσάρων ἐτῶν. Ὁ Παπαδόπουλος, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσε τότε ὡς σχολάρχης τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ὅταν πληροφορήθηκε τὸ θλιβερὸ γεγονός, θέλησε νὰ τιμήσει τὸν προκάτοχό του στὴ διεύθυνσή της, ζητώντας ἀπὸ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο νὰ ἐγκρίνει νὰ ψαλεῖ ἡ νεκρώσιμη ἀκολουθία στὸν ναὸ τῆς Σχολῆς καὶ νὰ ταφεῖ ἡ σορὸς στὸν προαύλιο χῶρο. Ὡστόσο, μέχρι νὰ ληφθεῖ ἡ σχετικὴ ἀπόφαση, τὸ

---

18. Γιὰ τὸ σχετικὸ ζήτημα τῆς «χειροτονίας» Διακονισσῶν ἀπὸ τὸν Ἅγιο Νεκτάριο βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτάριος Κεφαλαῖς*, σ. 272· Εὐ. Θεοδώρου, «Ὁ θεσμὸς τῶν Διακονισσῶν κατὰ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν καὶ τὸν Ἅγιον Νεκτάριον», *Ὁ Γυναικεῖος Μοναχισμὸς καὶ ὁ Ἅγιος Νεκτάριος*, σσ. 219-228· Ἐμ. Γιαννούλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτάριος καὶ ὁ Ὅσιος Γέροντας Φιλόθεος Ζερβᾶκος (ἀϋθεντικὲς μαρτυρίες)*, Ἀθῆναι 2017, σσ. 132-134.

ιερὸ σκῆνωμα μεταφέρθηκε στὴν Αἴγινα, ὅπου ἡ Ἀδελφότητα τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος τὸ ἐνταφίασε στὴν αὐλὴ τοῦ καθολικοῦ¹⁹.

Ἐξί μῆνες ὕστερα ἀπὸ τὴν κοίμησιν τοῦ Ἁγίου ἐγινε ἡ πρώτη διαπίστωση τοῦ ἄφθορου σκηνώματός του, ὅταν μεταφέρθηκε, τὸν Μάιο τοῦ 1921, ἐπιτύμβια μαρμάρινη πλάκα μετὰ κατάλληλο ἐπίγραμμα γιὰ τὸν καλλωπισμὸ τοῦ τάφου, τὴν ὁποία προσέφερε ἡ Ριζάρειος Σχολή, μετὰ πρωτοβουλία, πιθανότατα, τοῦ διευθυντῆ, Χρυσόστομου Παπαδόπουλου. Κατὰ τὴ διαδικασία διαμόρφωσης τοῦ τάφου, γιὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς πλάκας, παρέστη ἀνάγκη νὰ γίνῃ μετακίνηση τοῦ φερέτρου, ὅποτε τὸ ἱερὸ λείψανο βρέθηκε ἀκέραιο καὶ νὰ εὐωδιάξῃ. Στὴ συνέχεια, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποπεράτωση τῶν ἐργασιῶν, τάφηκε ξανά, σύμφωνα μετὰ τὴν τάξιν τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ διαπιστωθεῖ ὅτι ἡ ἀφθαρσία ἀποτελοῦσε πράγματι τεκμήριον ἀγιότητος καὶ δὲν ὀφειλόταν σὲ φυσικοὺς λόγους²⁰. Στὰ χρόνια ποὺ ἀκολούθησαν, καὶ εἰδικότερα τὴν περίοδον ποὺ ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ὑπηρετοῦσε στὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον Ἀθηνῶν, προφανῶς μετὰ τὴν ἔγκρισιν καὶ τὴν εὐλογία του, ὁ τάφος ἀνοίχθηκε ξανά, ὅπως τὸ 1924, ὅποτε διαπιστώθηκε ὅτι τὸ σκῆνωμα τοῦ Ἁγίου ἐξακολουθοῦσε νὰ παραμένῃ ἄφθορον. Μαρτυρεῖται δέ, ὅτι ὁ Παπαδόπουλος προέτρεψε τὴν

---

19. «Τὴν πρωΐαν τῆς 9ης Νοεμβρίου 1920 μοὶ ἀνηγγέλθη ἡ εἰς Κύριον μετάστασις Του· παρεκλήθην, ὅπως συνοδεύσω τὸ σκῆνός του εἰς τὴν Αἴγινα ἀμέσως· διότι ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, τότε διευθυντὴς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ἠθέλησε νὰ τιμήσῃ αὐτὸν μετὰ πρᾶξιν τοῦ Δ. Συμβουλίου καὶ τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου τῆς Σχολῆς, διὰ νὰ ψαλῆ ἢ νεκρώσιμος ἀκολουθία εἰς τὸν ναόν της καὶ νὰ κηδευθῇ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Σχολῆς. Ἡ συνοδεύσασα κατὰ τὴν ἀσθένειάν του εἰς Ἀθήνας ἀδελφὴ τῆς Μονῆς, ἡ ἀείμνηστος Εὐφημία μοναχὴ, μετὰ παρεκάλει, πρὶν ληφθοῦν ἀποφάσεις, νὰ τὸν μεταφέρωμεν εἰς τὴν Μονήν, διὰ νὰ ἐνταφιασθῇ ἐκεῖ...». Βλ. Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος Κεφαλᾶς*, σ. 143, ὅπου παρατίθεται ἡ σχετικὴ μαρτυρία τοῦ π. Ἁγγελου Νησιώτη. Ἐπίσης βλ. Κλ. Στρογγύλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Κεφαλᾶς*, τ. Β', σσ. 196-197.

20. Τ. Ματθαϊάκη, *Ὁ Ὅσιος Νεκτᾶριος Κεφαλᾶς*, σσ. 64-65· Ν. Ζιόμπολα, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος*, σσ. 188-189· Θ. Διονυσιάτου, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Αἰγίνης ὁ θαυματουργός*, σσ. 243-245· Ἐμ. Γιαννούλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος καὶ ὁ Ὅσιος Γέροντας Φιλόθεος Ζερβᾶκος*, σσ. 124-125· Κλ. Στρογγύλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος Κεφαλᾶς*, τ. Β', σσ. 199-200.

Μοναχὲς νὰ ἀνοίξουν τὸν τάφο καὶ τὸ 1937, ὅποτε τὸ σκῆνωμα βρέθηκε καὶ πάλι ἄφθορο καὶ ἀκέραιο²¹.

Στὸ μεταξύ, μερικὲς ἡμέρες ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνακοίνωση τοῦ θανάτου τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου, ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἔγραψε ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα κείμενα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου, ἐκφράζοντας ἔτσι τὴ μεγάλη ἐκτίμηση καὶ τὸν θαυμασμό του γιὰ τὴν ὅλη βιοτὴ του. Δημοσιεύτηκε σὲ τεύχος τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας «Πάνταινος», τὸ ὁποῖο κυκλοφόρησε τὸν ἴδιο μῆνα μὲ τὸν θάνατο τοῦ Ἁγίου, καὶ φέρει ἡμερομηνία συγγραφῆς τὴ 12ῃ Ἰουνίου 1912, πὺ εἶναι βέβαια λανθασμένη καὶ εἶναι ἄγνωστο πῶς παρείσφρησε, μὲ ὀρθὴ τὴ 12ῃ Νοεμβρίου 1920, ἢ ὁποῖα εἶναι ἐνδιάμεση τῆς ἀντίστοιχης τοῦ θανάτου τοῦ Ἁγίου (8ῃς Νοεμβρίου) καὶ τῆς δημοσίευσης τοῦ ἄρθρου (27ῃς Νοεμβρίου)²². Στὸ κείμενο αὐτὸ ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν παραθέτει πολλὲς καὶ ἐνδιαφέρουσες βιογραφικὲς πληροφορίες γιὰ τὸν Ἅγιο, ὀρισμένες ἀπὸ τὶς ὁποῖες δὲν ἐντοπίζονται σὲ ἄλλες πηγές. Παρὰ δὲ τὶς ἀνακρίβειες σὲ μερικὲς χρονολογίεζ²³, ἐντούτοις ἀποτελεῖ μίᾳ πρώτη σημαντικὴ μαρτυρία γιὰ τὴν πνευματικὴ παρακαταθήκη, πὺ ἄφηνε ὁ Ἅγιος στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο.

Ἀρχικά, ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος ἀπεβίωσε στὶς 9 Νοεμβρίου καὶ προσθέτει ὅτι διακρινόταν γιὰ τὶς μεγάλες ἀρετὲς καὶ γιὰ τὴ σπουδαία πνευματικὴ του δράση. Ἡ ἀναφορά του στὴν 9ῃ ἀντὶ τὴν 8ῃ Νοεμβρίου, ὡς ἡμερομηνία θανάτου τοῦ Ἁγίου, δικαιολογεῖται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ διάταξη τοῦ εἰκοσιτετραώρου, ἡ ἡμέρα ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ Ἑσπερινοῦ τῆς προηγουμένης. Γι' αὐτὸ καὶ ἀργότερα, ὅταν διακηρύχθηκε ἐπισήμως ἡ ἀγιότητά του ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, στὶς 20 Ἀπριλίου 1961, ὀρίστηκε νὰ ἐορτάζεται ἡ μνήμη του στὶς 9 Νοεμβρίου.

---

21. Ἐμ. Γιαννούλη, *Ὁ Ἅγιος Νεκτᾶριος καὶ ὁ Ὅσιος Γέροντας Φιλόθεος Ζερβᾶκος*, σ. 125.

22. Χρ. Παπαδοπούλου, «Ὁ Πενταπόλεως Νεκτᾶριος», *Πάνταινος*, τ. ΙΒ', τχ. 48, ἡμερ. 27.11.1920, σσ. 953-954. Ἴς σημειωθεῖ ὅτι τὸ σπουδαῖο αὐτὸ κείμενο ἀξιοποιήθηκε ἀπὸ ἐλάχιστους βιογράφους τοῦ Ἁγίου, ὅπως τοὺς Σοφοκλῆ Δημητρακόπουλο καὶ Κλεόπα Στρογγύλη στὰ προαναφερθέντα ἔργα τους, γιὰ τὰ ὁποῖα ἔγινε λόγος στὴ σημείωση ἀρ. 1.

23. Οἱ διάφορες χρονολογίεζ, πὺ σχετίζονται μὲ τὸν βίο τοῦ Ἁγίου καὶ στὶς ὁποῖες γίνεται λόγος στὴ συνέχεια, ἀντλοῦνται ἀπὸ τὴ βασικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὴ ζωὴ του.

Στή συνέχεια ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν παραθέτει κάποια βιογραφικά στοιχεῖα γιὰ τὸν Ἅγιο καὶ τὶς σπουδές του, μέχρι τὴν ἐγκατάστασή του στὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν ἔνταξή του στοὺς κληρικούς τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας. Ὅπως ἀναφέρει, ὁ Ἅγιος γεννήθηκε στὴ Σηλυβρία τῆς Θράκης, τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1947, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ 1846, πιθανότατα λόγω τυπογραφικῆς ἀβλεψίας, φαινόμενο συνηθισμένο γιὰ τὴν ἐποχή, ἀφοῦ ὁ συγγραφέας παρέδιδε τὰ κείμενά του σὲ χειρόγραφη μορφή καὶ ἀκολούθως ἐκτυπώνονταν στὸ Τυπογραφεῖο, χωρὶς νὰ ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ προβεῖ σὲ ὁποιοσδήποτε διορθώσεις.

Στὴ συνέχεια ἀναφέρεται στὸν πόθο τοῦ Ἁγίου γιὰ μόρφωση καὶ στὴ μετάβασή του, σὲ νεανικὴ ἡλικία, γιὰ συνέχιση τῶν σπουδῶν του στὴν Κωνσταντινούπολη (σύμφωνα μὲ τοὺς βιογράφους του γύρω στὸ 1860), ἀπὸ ὅπου ἀναχώρησε γιὰ τὴν Ἀθήνα, τὸ 1866. Προσέθεσε, ὅμως, ὅτι ἡ ταραγμένη πολιτικὴ κατάσταση στὴν πόλη τὸν ἀπογοήτευσε, ὅποτε ἐπέστρεψε στὴ Βασιλεύουσα, ὅπου προσελήφθη ἀπὸ τὸν σχολάρχῃ συγγενὴ του Ἀλέξανδρο Τριανταφυλλίδη, ὡς παιδονόμος γιὰ μία τριετία στὴ Σχολή, πού διατηροῦσε τὸ Μετόχιο τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων στὴν Κωνσταντινούπολη. Ὅπως δὲ εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴ βιογραφία του, τοῦ δόθηκε τότε ἡ δυνατότητα νὰ παρακολουθήσει τὰ μαθήματα τῶν ἀνώτερων τάξεων.

Ἀκολούθως, σύμφωνα μὲ τὸν Παπαδόπουλο, ἀφοῦ ὁ Ἅγιος ἐργάστηκε γιὰ ἕνα χρόνο σὲ κάποια ἐταιρεία, μετέβη στὴ Χίο, γύρω στὸ 1871 (οἱ βιογράφοι του δὲν προσδιορίζουν ἐπακριβῶς τὴ χρονολογία), ὅπου προσελήφθη ὡς διδάσκαλος στὸ χωριὸ Λιθί. Προσθέτει ἀκόμη, ὅτι τὴν περίοδο αὐτὴ γνωρίστηκε μὲ τὸν Μητροπολίτη Χίου (1860-1877) Γρηγόριο, ὁ ὁποῖος μεσολάβησε ὥστε ὁ Ἅγιος νὰ καρεῖ Μοναχὸς στὴ Νέα Μονή, ἐνῶ στὴ συνέχεια τὸν χειροτόνησε σὲ Διάκονο (σύμφωνα μὲ τὴ βιογραφία του, στὶς 7 Νοεμβρίου 1876 καὶ στὶς 15 Ἰανουαρίου 1877, ἀντιστοίχως).

Ὡστόσο, ὅπως σημειώνει ὁ μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, ὁ Ἅγιος ποθοῦσε νὰ μορφωθεῖ θεολογικά, γι' αὐτὸ, τὸ 1882 (στὴν πραγματικότητα τὸ 1881), μετέβη στὴν ἑλληνικὴ πρωτεύουσα, ὅπου, ὕστερα ἀπὸ ἐξετάσεις στὸ Βαρβάκειο Λύκειο, ἔτυχε τοῦ κατάλληλου ἀποδεικτικοῦ, πού τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἐγγραφεῖ στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς ἑλληνικῆς πρωτεύουσας. Ἀναφέρει ἀκόμη, ὅτι τὴν περίοδο αὐτὴ ὁ Ἅγιος τέθηκε κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ Αἰγυπτιώτη μεγαλέμπορου Δημοσθένη Χωρέμη (καὶ τῶν ἀδελφῶν του, Ἰωάννη καὶ Μικέ, ὅπως ἀναφέρεται), μετὰ ἀπὸ σχετικὴ εἰσήγηση τοῦ Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας (1870-1899) Σωφρονίου.

Στή συνέχεια ὁ Παπαδόπουλος παραθέτει, ἐν συντομείᾳ, τὰ σχετικά τῆς περιόδου, πού ὁ Ἅγιος ὑπηρέτησε στήν Αἴγυπτο (μαρτυρεῖται ὅτι ἀφίχθηκε στίς 26 Νοεμβρίου 1885), ὅπως ὅτι προσελήφθη στό Πατριαρχεῖο Ἀλεξανδρείας καί ὅτι, στίς 23 Μαρτίου 1886, χειροτονήθηκε Πρεσβύτερος. Ἀναφέρει ἀκόμη, ὅτι στίς 6 Αὐγούστου τοῦ ἴδιου ἔτους χειροθετήθηκε Μέγας Ἀρχιμανδρίτης καί Γενικός Πνευματικός τῆς Αἰγύπτου, ὅποτε διορίστηκε Πατριαρχικός Ἐπίτροπος καί διευθυντής τοῦ Γραφείου τοῦ Πατριαρχείου στό Κάιρο. Προσθέτει ἐπίσης, ὅτι ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος, ἐκτιμώντας τήν εὐσυνειδησία του, τόν χειροτόνησε Μητροπολίτη Πενταπόλεως, στίς 15 Ἰανουαρίου 1889, συλλειτουργούντων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ (1885-1904) Πορφυρίου Α΄ καί τοῦ πρώην Ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας (1870-1882) Ἀντώνιου Χαριάτη, οἱ ὁποῖοι παρεπιδημοῦσαν τότε στήν Αἴγυπτο.

Ἀκολούθως ὁ Παπαδόπουλος καταγράφει τὰ σχετικά μέ τόν βίο τοῦ Ἁγίου ἀπό τήν περίοδο τῆς διακονίας του στήν Ἑλλάδα, ὅπου ἐγκαταστάθηκε τόν Αὐγούστο τοῦ 1890, ὕστερα πού ἐγκατέλειψε τήν Αἴγυπτο (ἡ ἀφίξή του στήν Ἑλλάδα τόν μῆνα αὐτό βεβαιώνεται ἀπό τόν τύπο τῆς ἐποχῆς). Ὅπως σημειώνει, ὁ Ἅγιος ὑπηρέτησε διαδοχικά ὡς ἱεροκήρυκας στήν Εὐβοία (ἀπό τόν Μάρτιο τοῦ 1891, ὅπως διασώζεται στόν βίο του), τή Φθιώτιδα καί τή Φωκίδα, μέχρι τήν 7η Μαρτίου 1899 (ὀρθή ἡμερομηνία εἶναι ἡ 1η Μαρτίου 1894, ὅποτε ἐκδόθηκε σχετικό βασιλικό διάταγμα), πού διορίστηκε διευθυντής τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, στήν ὁποία ἐργάστηκε γιά δεκατέσσερα συνολικά ἔτη.

Στή συνέχεια ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρει ὅτι, τήν 30ῆ Μαρτίου 1908, ὁ Ἅγιος ἀναχώρησε γιά τήν Αἴγινα, ὅπου ἐγκαταβίωσε στή γυναικεία Μονή τῆς Ἁγίας Τριάδος, τήν ὁποία εἶχε ἰδρύσει, καί ὅπου ἔζησε μέχρι τόν θάνατό του. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι, σύμφωνα μέ τοὺς βιογράφους του, ὁ Ἅγιος ὑπέβαλε παραίτηση ἀπό τή διεύθυνση τῆς Σχολῆς, στίς 7 Φεβρουαρίου 1908, ἡ ὁποία ἔγινε δεκτὴ ἀπό τὸ Ὑπουργεῖο Ἐκκλησιαστικῶν ἐνάμιση περίπου μῆνα ἀργότερα, στίς 23 Μαρτίου.

Τέλος, ἀποτιμώντας τόν βίο τοῦ Ἁγίου, ὁ Παπαδόπουλος ἀναφέρεται στίς μεγάλες ἀρετές καί στή σπουδαία πνευματικὴ του δράση, σημειώνοντας ὅτι ἦταν ἀσκητικώτατος καί γλυκύτατος στοὺς τρόπους, μέ ἀποτέλεσμα νὰ καθίστατο ιδιαίτερα ἀγαπητὸς σὲ ὅσους τόν γνώριζαν. Ἀκόμη ἐπαινεῖ τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου καί διευκρινίζει ὅτι, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν διακρινόταν γιά τήν ἐπιστημονικὴ του ἀκρίβεια ἦταν χρήσιμο καί ἐξαιρετικὰ ὠφέλιμο γιά τὸν ἀπλὸ λαό, γιά τὸν ὁποῖο, ἄλλωστε, προοριζόταν. Προσθέτει ἐπίσης, ὅτι ὁ Ἅγιος ὑπῆρξε τύπος ἀρχαίου ἀσκητῆ καί ζηλωτῆ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ ἐρημητήριό

του στην Αίγινα ἐργαζόταν συστηματικά καὶ με ἱεραποστολικὸ ζῆλο γιὰ τὸν πνευματικὸ φωτισμὸ τῶν πιστῶν.

Τὸ σπουδαῖο αὐτὸ κείμενο τοῦ Χρυσόστομου Παπαδόπουλου γιὰ τὸν Ἅγιο Νεκτάριο εἶναι τὸ ἀκόλουθο:

Ὁ Πενταπόλεως Νεκτάριος

* * *

Τῆ 9 Νοεμβρίου ἐξέλιπε τὸν βίον ὁ Μητροπολίτης Πενταπόλεως Νεκτάριος, Ἱεράρχης σεβασμιώτατος, περικοσμούμενος μὲν ὑπὸ μεγάλων ἀρετῶν, σπουδαίαν δὲ ἀναπτύξας κατὰ τὸν βίον αὐτοῦ δρᾶσιν.

Ὁ ἀείμνηστος Νεκτάριος ἐγεννήθη τῆ 1η Ὀκτωβρίου 1847 ἐν Σηλυβρία τῆς Θράκης, ἔνθα καὶ τῆς πρώτης ἔτυχε παιδείσεως. Ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάς καὶ ἐκεῖ τὰς σπουδὰς αὐτοῦ συνεχίσας, πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 1866, ἀλλ' ἔνεκα τῶν τότε πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν, μὴ παραμείνας ἐνταῦθα, ἐπανέκαμψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, προσληφθεὶς ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου Τριανταφυλλίδου, διευθυντοῦ τῆς ἐν Φαναρίῳ Ἀγιοταφικῆς Σχολῆς, ὡς βοηθός. Τριετίαν διαμείνας ἐν τῇ θέσει ταύτῃ καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος χρηματίσας γραμματεὺς Ἐταιρείας τινός, περὶ τὸ 1871 μετέβη εἰς Χίον, ἔνθα διωρίσθη Δημοδιδάσκαλος τῆς Σχολῆς τοῦ χωρίου Λιθίου (Λιθὶ Λιμένος).

Ἐκεῖ γνωρισθεὶς μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Χίου Γρηγορίου συνεστήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν Νέαν Μονὴν καὶ ἐκάρη μοναχὸς ἐν αὐτῇ, εἶτα δ' ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Γρηγορίου. Ἄλλ' ἐπιποθῶν νὰ συμπληρώσῃ τὴν θεολογικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν τῷ 1882 ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ τὰς Γυμνασιακὰς ἐξετάσεις ἐν τῷ Βαρβακείῳ Λυκείῳ ὑποστὰς εἰσήχθη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, τῇ προστασίᾳ τοῦ Δημοσθένους Χωρέμη, εἰς ὃν συνέστησεν αὐτὸν ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Σωφρόνιος.

Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου ἀποφοίτησιν προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Σωφρονίου εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας. Καὶ τῆ μὲν 23η Μαρτίου 1886 ἐχειροτονήθη εἰς Πρεσβύτερον, τῆ δὲ 6η Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους προεχειρίσθη Μέγας Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Πατριαρχικοῦ Θρόνου καὶ γενικὸς Πνευματικὸς πάσης Αἰγύπτου, διορισθεὶς ἅμα Πατριαρχικὸς Ἐπίτροπος καὶ διευθυντὴς τοῦ Πατριαρχικοῦ Γραφείου ἐν Καίρῳ. Μετὰ τοιαύτης δ' εὐδοκιμήσεως διεξήγαγε τὴν ὑψηλὴν ἐκείνην διακονίαν, ὥστε ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος, τῆ 15η Ἰανουαρίου 1889, ἐχειροτόνησεν αὐτὸν εἰς Μητροπολίτην

Πενταπόλεως, συλλειτουργούντων αὐτῷ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σιναίου Πορφυρίου καὶ τοῦ πρώην Κερκύρας Ἀντωνίου Χαριάτου, παρεπιδημῶντος τότε ἐν Αἰγύπτῳ.

Μετὰ πενταετῆ, ὅμως, ὑπηρεσίαν ἀπελθὼν ἐξ Αἰγύπτου μετ' ἀπολυτηρίων γραμμάτων τοῦ Πατριάρχου, κατ' Αὐγούστον τοῦ 1890, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησίας προσληθεὶς διωρίσθη Ἱεροκῆρυξ κατ' ἀρχὰς μὲν τῆς ἐπαρχίας Εὐβοίας, εἶτα δὲ τῆς ἐπαρχίας Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἄχρις οὗ, τῇ 7ῃ Μαρτίου 1899, διωρίσθη Διευθυντὴς τῆς Ῥιζαρείου Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς, ὠφελιμώτατα ἐργασθεὶς ἐν αὐτῇ ἐπὶ δέκα καὶ τέσσαρα ἔτη. Τῇ 30ῇ Μαρτίου 1908, παραιτήσας τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς, μετέβη εἰς Αἴγινα, ἔνθα ἵδρυσεν τὴν γυναικείαν Μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐγκαταβιάσας ἐν αὐτῇ καὶ ἀπομακρυνθεὶς ἐξ αὐτῆς μόνον πρὸ δύο περίπου μηνῶν, πρὸς ἀποθεραπείαν ἐν Ἀθήναις. Ἀλλὰ δυστυχῶς μετεκομίσθη νεκρὸς εἰς τὴν Μονήν, ἐν ἧ ὁ βίος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἀσκητικώτατος, εἰς μέγαν βαθμὸν ἀναπτύξας τὰς χριστιανικὰς αὐτοῦ ἀρετάς.

Καὶ ἀπὸ τοῦ ἐρημητηρίου δ' ἐκείνου ὁ Μητροπολίτης Πενταπόλεως Νεκτάριος ἐξηκολούθει διδάσκων διὰ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν. Διότι, φιλομαθέστατος ὢν καὶ μέγαν ἔχων ζῆλον πρὸς πνευματικὸν φωτισμὸν τοῦ λαοῦ, ὑπῆρξεν ἀκαταπόνητος καὶ πολυγραφώτατος συγγραφεὺς, ἐκτὸς διαφορῶν προσευχῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων ποικίλα ἠθικὰ συγγράμματα καὶ πραγματείας θεολογικὰς δημοσιεύσας, πρὸς δὲ καὶ δίτομον ἱστορίαν τοῦ Σχίσματος τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ στεροῦνται πρωτοτυπίας, ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως περὶ τὴν ἔκθεσιν, ἀλλ' ἦσαν καὶ θὰ ᾧσιν ὠφελιμώταται διὰ τὸν πολὺν λαόν, δι' ὃν προωρίζοντο ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

Γλυκύτατος τοὺς τρόπους καὶ ὠφελιμώτατος ὁ καλοκάγαθος Ἱεράρχης καθίστατο λίαν ἀγαπητὸς καὶ σεβαστὸς εἰς τοὺς γνωρίζοντας αὐτόν, λίαν δ' ἐτιμᾶτο καὶ ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς μονῆς καὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Αἰγίνης καὶ ὑπὸ πάντων τῶν ἐπισκεπτομένων αὐτόν, ἢ συνδεομένων μετ' αὐτοῦ, διὰ τὰς ἀρετάς αὐτοῦ, τὴν παιδείαν καὶ τὸν ἀσκητικὸν βίον. Ὑπῆρξεν ἀληθῶς ὁ ἀοίδιμος Μητροπολίτης Πενταπόλεως Νεκτάριος τύπος ἀρχαίου ἀσκητοῦ καὶ ζηλωτοῦ διδασκάλου, ἐξόχως συμπαθῆς φυσιογνωμία Ὁρθοδόξου Ἱεράρχου.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 12ῃ Ἰουνίου 1912.

Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μία από τις πρώτες μαρτυρίες για τη ζωή του Ἁγίου Νεκταρίου, πού γράφτηκαν ἀμέσως μετὰ τὴν ὄσιακή κοίμησή του, ἀνήκει στὸν μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Χρυσόστομο Παπαδόπουλο, ὁ ὁποῖος γνώριζε καὶ ἐκτιμοῦσε βαθύτατα τὸν Ἅγιο. Θαύμαζε ιδίως τὸ συγγραφικὸ του ἔργο καὶ παρουσίασε μὲ θερμὰ σχόλια στὸ περιοδικὸ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» μερικὰ ἀπὸ τὰ βιβλία, πού ἐξέδωσε ὁ Ἅγιος κατὰ καιροῦς. Συνδέθηκε δὲ μὲ τὴ γυναικεία Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὴν ὁποία ἱδρυσε ὁ Ἅγιος, καὶ μερίμνησε γιὰ τὴν ἐπίλυση διαφορῶν ἐκκρεμοτήτων, πού ἀπασχολοῦσαν τὴν Ἀδελφότητά της, ὅπως αὐτὴν τῆς ἀναγνώρισής της, τὸ 1924, ὡς μίας ἀπὸ τὶς ἐν ἐνεργείᾳ Μονὲς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὑπαγόμενῃ στὴ διοίκησή της καὶ στοὺς ἰσχύοντες νόμους καὶ κανόνες.

Λόγω τοῦ μεγάλου σεβασμοῦ, πού ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος εἶχε γιὰ τὸν Ἅγιο Νεκτᾶριο, ὅταν πληροφορήθηκε τὴν κοίμησή του, ἔγραψε καὶ δημοσίευσε στὸ περιοδικὸ τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας «Πάνταινος» κείμενο γιὰ τὴ ζωή καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου. Σὲ αὐτό, ὁ Παπαδόπουλος παραθέτει πολλὲς καὶ ἐνδιαφέρουσες βιογραφικὲς πληροφορίες γιὰ τὸν Ἅγιο, ὀρισμένες ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι ἄγνωστες ἀπὸ ἄλλες πηγές, καὶ καταθέτει τὶς ἐντυπώσεις του γιὰ τὸν τρόπο τοῦ βίου, τὸ ἦθος καὶ τὴ συγγραφικὴ του προσφορά. Ἀναφέρεται ἀκόμη στὴ σπουδαία πνευματικὴ του δράση, προσθέτοντας ὅτι ἦταν ἀσκητικώτατος καὶ γλυκύτατος στοὺς τρόπους, γεγονός πού τὸν καθιστοῦσε ιδιαίτερα ἀγαπητὸ σὲ ὅσους τὸν γνώριζαν. Τονίζει δέ, ὅτι ὁ Ἅγιος ὑπῆρξε τύπος ἀρχαίου ἀσκητῆ καὶ ζηλωτῆ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ ἐρημητήριό του στὴν Αἴγινα ἐργαζόταν συστηματικὰ καὶ μὲ ἱεραποστολικὸ ζῆλο γιὰ τὸν πνευματικὸ φωτισμὸ τῶν πιστῶν.

Δημοσιεύτηκε στον τόμο: *Ιεράς Μητροπόλεως Τριμυθούντος (έκδ.), Ἅγιος Νεκτᾶριος. Ἀφιερωματικὸς τόμος ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατὸν ἐτῶν ἀπὸ τὴν κοίμησή του (1920-2020),* Ἰδάλιο - Κύπρος 2020, σ. 109-128.